מכל מקום אִית לֵיהּ זְכִיָּה מִדְּרַבָּנַן – שתיקנו חכמים שאפשר לזכות עבור הקטן, הָכָא נַמִּי לָא שָׁנָא – ואף לנכרי אף על פי שאין לו שליחות מן התורה, תיקנו חכמים שאפשר לזכות עבורו.

דוחה הגמרא: וְלָא הִיא, אין להוכיח מתקנת חכמים זכיה לקטן שתיקנו כן גם לנכרי, שכן יִשְׂרָאֵל קטן אָתֵי [–יבוא] לְכְלַל שְׁלִיחוּת לכשיגדל, ולכך תיקנו לו כבר מעתה זכיה, אבל עוֹבֵד כּוֹכָבִים הרי לָא אָתֵי לְכְלַל שְׁלִיחוּת לעולם, ולפיכך לא תיקנו לו חכמים דין זכיה כלל. ועל כן נדחה תירוצו של רבינא ואי אפשר להעמיד את הברייתא שהתירה ללוה מהנכרי להלוות את המעות לישראל אחר בריבית כשהעמידו אצל הנכרי אלא אם כן נטל הנכרי את המעות בידו ונתן אותם ללוה השני.

תָּנוּ רַבָּנָן, יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִן הַנָּכְרִי בְּרִבִּית, וְזָקְפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה – ולאחר זמן חישב עמו את הריבית והעמיד הכל כהלואה אחת, וכתב את הסכום הכולל את הקרן והריבית יחד בשטר אחד, וְנִתְגַּיֵּיר הנכרי, ועתה הוא ישראל האסור ליטול ריבית, דינו כך, אִם קוֹדֶם שֶׁנִּתְגַּיֵּיר זְקָפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה, הרי הוא גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְגוֹבֶה גם אֶת הָרִבִּית ואין בכך איסור, שמשעה שזקף את הכל במלוה הרי הוא כאילו כבר גבה את הריבית בשעה שהיה נכרי [וחזר והלוהו], ומה שהוא גובה לאחר שהתגייר אין בו ריבית. וְאִם לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר זְקָפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה, הרי זה נראה כישראל שהלוה בריבית ולפיכך גזרו חכמים ואמרו שהוא גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶת הָרִבִּית.

וְכֵן הדין באופן הפוך, נָכְרִי שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וְזָקְפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה – ולאחר זמן חישב עמו את הריבית והעמיד הכל כהלואה אחת, וכתב את הסכום הכולל את הקרן והריבית יחד בשטר אחד, וְנִתְגַּיֵּיר הנכרי הלוה, ועתה הוא ישראל שאסור ליטול ממנו ריבית, דינו כך, שאִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּיר זְקָפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה, הרי הוא גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְגוֹבֶה גם אֶת הָרִבִּית ואין בכך איסור, שמשעה שזקף את הכל במלוה הרי הוא כאילו כבר גבה את הריבית בשעה שהיה נכרי [וחזר והלוהו]. אבל אִם מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּיר זְקָפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה, הרי זה נראה כריבית מישראל לישראל, ולפיכך גזרו חכמים ואמרו שהוא גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶת הָרִבִּית.

רַבִּי יוֹסֵי חולק על הדין שנזכר בסיפא וְאוֹמֵר שְׁנֵכְרִי שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וְזָקְפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה – בין אם זקף עליו את הריבית עם הקרן במלוה קודם שהתגייר ובין אם לא זקף עד לאחר שהתגייר, גּוֹבֶה ממנו הישראל המלוה אֶת הַקֶּרֶן וְגוֹבֶה גם אֶת הָרִבִּית. וטעמו יבואר בסמוך.

אָמַר רָבָא, אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר רַב הוּנָא, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי שנכרי שהתגייר לאחר שלוה, חייב לשלם את הריבית אפילו אם לא זקפו עליו במלוה קודם שהתגייר. מפרשת הגמרא: אָמַר רָבָא מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הברירות על הגר, שִׁבְּשִׁבִיל מָעוֹתָיו – כדי שלא יצטרך לשלם ריבית, נִתְגַּיֵּיר וָזֶה.

תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ שפלוני לוה מפלוני מעות בכך וכך רִבִּית לזמן פלוני, קוֹנְסִין אוֹתוֹ – את המלוה כיון שעבר על איסור ריבית, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מן הלוה לֹא אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא אֶת הָרִבִּית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שלא קנסו אותו, וּגוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן שלוה ממנו, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶת הָרִבִּית שהיא איסור.

מפרשת הגמרא: כְּמַאי קָמְיְפְלְגִי – במה נחלקו רבי מאיר וחכמים, רַבִּי מֵאִיר סָבַר קָנְסִינַן הָתֵירָא – קנסו אותו שיפסיד גם את ההיתר שהוא הקרן מְשׁוּם אִיסּוּרָא שהוא הריבית. וְרַבָּנַן סָבְרֵי לֹא קָנְסִינַן הָתֵירָא מְשׁוּם אִיסּוּרָא, ורשאי לגבות את הקרן, ודי בכך שלא יגבה את האיסור.

תָּנַן הָתָם (לעיל יז.) שְׁטָרֵי חוֹב חֲמוּקְדָּמִין – שזמן ההלואה שנכתב בהם קודם לזמן שהיתה ההלואה בפועל, פְּסוּלִין הם ואין לגבות בהם מנכסים משועבדים אפילו אם נמכרו לאחר זמן ההלואה בפועל, שמא יגבה המלוה מנכסים שהלוה מכרם לפני ההלואה ולאחר הזמן שנכתב בשטר, ויפסיד את הלקוחות שלא כדין. וְשטרי חוב הַמְאוּחָרִין, שכתב בהם זמן מאוחר לזמן ההלואה בפועל, הרי הם כְּשֵׁרִין, שהרי לא הפסיד אלא לעצמו [שאינו יכול לגבות מן הלקוחות אלא מזמן הכתוב בשטר].

מקשה הגמרא: מוּקְדָּמִין אַמַּאי פְּסוּלִין – מדוע שטרי חוב המוקדמים פסולים לגמרי, שאינו רשאי לגבות בהם מנכסים משועבדים כלל ואפילו אם ניקנו לאחר זמן ההלואה בפועל, נְהֵי דְּמִן הַדִּין לֹא גָּבוּ מִזְּמַן רִאשׁוֹן – אינו רשאי לגבות מן הלקוחות שקנו מהזמן הראשון דהיינו הזמן הכתוב בשטר, שהרי הוא שקר, שלא לוה עדיין, מכל מקום היה לנו לומר שֶׁנִּגְבוּ מִזְּמַן שֵׁנִי – שיוכל לגבות מן הלקוחות שקנו לאחר הזמן השני דהיינו זמן ההלואה בפועל.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אמנם הלכה זו בְּמַחֲלוֹקֶת שְׁנִינָה – תלויה במחלוקת התנאים שנחלקו אם בשטר שנכתב באיסור יש לקנוס אף את ההיתר משום האיסור או לא, וּמשנה זו שפסלה את השטר לגמרי, רַבִּי מֵאִיר הִיא שקנס היתר משום איסור, וכשם שבשטר שיש בו ריבית אינו גובה אפילו את הקרן, כך שטרי חוב המוקדמים פסולים לגמרי ואינו גובה אפילו מזמן ההלואה בפועל, ואמנם לדעת חכמים החולקים על רבי מאיר, אף שטרי חוב המוקדמים כשרים הם לגבות מזמן שני.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אין צורך להעמיד את המשנה כדעת רבי מאיר, אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן שהתירו לגבות את הקרן בלא הריבית, מכל מקום לענין שטרי חוב המוקדמים מודים הם שהם פסולים לגמרי, משום גְּזֵירָה שָׁמָא בשיבוא לגבות מן הלקוחות לא ישימו הלקוחות לבם לכך שהוא שטר מוקדם וְיִגְבֶּה מִזְּמַן רִאשׁוֹן, מה שאין כן בשטר שיש בו ריבית שאין חשש בכך שהרי מפורש בשטר שיש בו ריבית.

מספרת הגמרא: הַהוּא גַּבְרָא דְּמַשְׁכֵּין לֵיהּ פַּרְדֵּיסָא [–כרם] לְחַבְרֵיהּ – אדם לוה מעות מחבירו ונתן לו כרם, על מנת שיאכל המלוה את פירותיו כמה שנים ובאכילת הפירות יקבל את תשלום חובו, ואחר כך תחזור הכרם לבעליה, אֲכָלֵיהּ המלוה תְּלָת שְׁנֵי, ולאחר שעברו שלש שנים, בא המלוה ללוה וַאֲמַר לֵיהּ רצוני לקנות ממך את הכרם, אִי מְזַבְּנִיתְּ לִיהּ נִיהֲלִי – אם מסכים אתה למכור לי את הכרם כדת, מוֹטָב, וְאִי לָא תסכים למכור, יש בידי להפסיד ממך את הכרם לגמרי, דְּכַבְשִׁנָא לָהּ לִשְׁטַר מַשְׁכַּנְתָּא – שאטמין את שטר המשכנתא, וַאֲמִינָא לְקוּחָהּ הִיא בְּיָדִי – ואומר לכל שקניתי ממך את הכרם כבר לפני שלש שנים, וכיון שאכלתי את פירות הכרם במשך שלש שנים אהיה נאמן בטענה זו, ולא תוכל לדרוש ממני להראות שטר מכירה, שלאחר שלש שנים אין אדם נזהר בשטרו, ונאמן לומר שאבד ממנו השטר.

כיון ששמע הלוה כן, חשש לומר למלוה שאינו רוצה למכור את הכרם, ואמר לו שהוא מוכן למכור לו בשטר כדין, אך כדי שלא תחול המכירה, אָזַל – הלך הלוה קָם אַקְנְיֵיהּ לִבְנוֹ קָטָן – והקנה את הכרם במתנה לבנו הקטן בפני עדים, וממילא כשימכור את הכרם למלוה, לא תחול המכירה שהרי אין הכרם שלו, וְחָדַר זַבְנֵהּ נִיהֲלִיהּ – ואחר כך מכר את הכרם למלוה, ולא גילה לו שהשדה כבר קנויה לבנו הקטן.

מסתפקת הגמרא בדינו: זְכִינִי וַדַּאי לֹא חֲזֵי זְכִינִי – פשוט הדבר שהמכירה לא חלה, שהרי כבר הקנה את הכרם לבנו, אולם לענין המעות ששילם המלוה תמורת הכרם, שכיון שהתברר שלא היתה כאן מכירה חייב הלוה להחזירם לו, יש להסתפק האם זוֹזֵי – מעות אלו כְּמִלְוֶה בְּשִׁטָּר דָּמוּ, שהרי כתב לו שטר מכירה עם אחריות, וכל שטר מכירה שיש בו אחריות דינו כמלוה בשטר, והיינו שאם יוציאו את השדה מן הלוקח מחמת המוכר, חייב המוכר להחזיר את הדמים ללוקח ורשאי הלוקח לגבות חוב זה אף מנכסים משועבדים, ואף כאן אף על פי שהשטר לא הועיל לענין עצם המכירה, מכל מקום הועיל לענין חיוב האחריות שנחשב חוב המעות כמלוה בשטר, וְאִם כֵּן אם אין ללוה לשלם לו, הרי הוא גּוֹבֶה את חובו מִמְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים. אוֹ דִילְמָא כיון ששטר המכירה לא הועיל לענין המכירה, שהרי לא היתה כאן מכירה, כְּמִלְוֶה עַל פֶּה דָּמוּ – הרי זה כאילו אין כאן שטר כלל אף לענין האחריות, וְאִם כֵּן אֵינוֹ גּוֹבֶה מִמְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים.

פושטת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, וְלָאו הֵיינוּ דְּרַבִּי אַסִּי – וכי אין ללמוד דין זה מדברי רבי אסי, דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי,

אדם המוציא שטר שאינו מקוים על חבירו, שהוא חייב לו מעות, אם הלוה מוֹדֶה בְּשֶׁטָּר שֶׁהוא כָּתְבוֹ, ואינו טוען שהוא מזויף, אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ – אין המלוה צריך להביא עדים שהחתימות שבשטר אמת הן, ואין הלוה נאמן לומר שפרע את חובו, וְגוֹבֶה המלוה על ידי שטר זה את חובו אפילו מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים. הרי שאף על פי שהשטר מעצמו [לולי הודאת הלוה] אינו כלום, מכל מקום מאחר שהודה הלוה שכתבו, הרי זה נחשב כשטר גמור וגובה אף מנכסים משועבדים, ואם כן הוא הדין כאן אף שהשטר עצמו אינו שטר, שהרי לא חלה המכירה, מכל מקום כיון שהודה הלוה שהוא כתב את השטר והוא חייב ממון למלוה, הרי השטר קיים לענין האחריות, וגובה אפילו מנכסים משועבדים.

אָמַר לֵיהּ רָבָא לאביי, מִי דָּמֵי – וכי יש לדמות את דינו של רבי אסי למעשה זה, הרי הָתָם מאחר שהודה הלוה שכתבו והשטר נִיתָּן לְהִכָּתֵב על ההלואה שהלוהו, הרי הוא שטר כשר לגמרי, מה שאין כן הָכָא שכתב שטר מכירה על שדה שאינה שלו, לֹא נִיתָּן השטר לְהִכָּתֵב, ובעל כרחו כתבו המוכר, והרי זה כאילו לא כתב שטר כלל ואין כאן חיוב אחריות, ואין חוב המעות אלא כמלוה על פה. יָתִיב מְרֵימַר וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא שאמר רבא ששטר שלא ניתן להכתב אינו נחשב שטר, ואין החוב שבו אלא במלוה על פה. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְמְרֵימַר, אֶלָּא הָא דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שהטעם ששטרי חוב המוקדמים פסולים לגבות ממשועבדים, משום גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִגְבֶּה מְזֻמָּן רִאשׁוֹן, ומשמע שלולי טעם זה היה המלוה רשאי לגבות בשטר זה מזמן שני, דהיינו מזמן ההלואה בפועל, ולפי דברי רבא נִימָּא – היה לרבי יוחנן לומר שטעם הפסול הוא משום שלֹא נִיתָּן לְהִכָּתֵב, שהרי אסור לכתוב שטר מוקדם, ואם כן הרי זה כאילו לא כתב שטר ולפיכך אינו גובה מנכסים משועבדים, וכיון שרבי יוחנן לא אמר כן, מוכח שלא כדברי רבא.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ מרימר לרבינא, הָכִי הַשְׁתָּא, אין הנידון שלנו דומה לדברי רבי יוחנן, דִּהָתָם בשטרי חוב המוקדמין, נְהִי דְּלֹא נִיתָּן לְהִכָּתֵב מְזֻמָּן רִאשׁוֹן, אֲבָל עיקר השטר נִיתָּן לְהִכָּתֵב מְזֻמָּן שֵׁנִי, ולפיכך אין השטר פסול לגמרי אלא משום הגזירה שמא יגבה מזמן ראשון, מה שאין כן הָכָא שהשטר לֹא נִיתָּן לְהִכָּתֵב כְּלָל, שהרי לא היתה כאן כל מכירה.

מקשה הגמרא: אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא – על דברי המשנה במסכת גיטין (מד:) שאין מוציאים לאכילת פירות ולשבח קרקעות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם, מפרשת הברייתא, לִשְׁבַח קַרְקָעוֹת כֵּיצַד, חֲרֵי שֶׁגָּזַל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ וּמְכָרָהּ הגזלן לְאַחֵר, וְהלוקח הִשְׁבִּיחָהּ, וּלאחר זמן חָרֵי הִיא יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ – בא הנגזל והוציא את השדה מידי הלוקח, ובא הלוקח לגבות את דמי השדה מן הגזלן שמכרה לו, כְּשֶׁהוּא גּוֹבֶה, גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן אפילו מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים וְאוּלם את הַשֶּׁבַח גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין בלבד, ואינו גובה מן המשועבדים. הרי מבואר בברייתא זו, שהמוכר שדה גזולה לחבירו וכתב עליה אחריות, הוא חייב באחריותה, וגובה את חוב האחריות [לענין הקרן] אפילו מנכסים משועבדים, ולפי דברי רבא קשה, נִימָּא ששטר זה לֹא נִיתָּן לְהִכָּתֵב, שהרי לא חלה המכירה כלל, כיון שמכר לו שדה שאינה שלו, ואם כן אין החוב אלא מלוה על פה ולא מלוה בשטר, ואין לו לגבות מנכסים משועבדים אפילו את הקרן.

מתרצת הגמרא: הָכִי הַשְׁתָּא, הָתָם – במוכר שדה גזולה לאחר, אף על פי שאין המכירה חלה, אין אנו אומרים שאין השטר כלום, שהרי אִי לְמַאן דְּאָמַר שְׁנֵיהֶן לֵיהּ לגזלן דְּלֹא נְקְרֵיהּ הלוקח גַּזְלָנָא, וְאִי לְמַאן דְּאָמַר שְׁנֵיהֶן לֵיהּ לגזלן דְּלֵיקוֹם בְּהֵיכָנוּתֵיהּ – לעמוד בנאמנותו, מְפַיֵּים לֵיהּ לְמָרֵיהּ וּמוֹקִים לֵיהּ לִשְׁטָרֵיהּ – הרי הוא מחזר לפייס את הבעלים הראשונים ולקנות את השדה מידם כדי שתתקיים המכירה ויתקיים השטר שהוא מכר את השדה ללוקח, ואמנם אם יחזור ויקנה את השדה מיד הבעלים הראשונים הרי זו קניה עבור הלוקח ויתקיים השטר למפרע וכמו שהתבאר, ואם כן הרי זה שטר שניתן להכתב, ולפיכך אף על פי שלבסוף לא חזר וקנה את השדה מהבעלים הראשונים, הועיל השטר לענין חיוב האחריות על הקרן שאינו נחשב מלוה על פה אלא מלוה בשטר. מה שאין כן הָכָא שהקנה את השדה לבנו הקטן כדי שלא תחול המכירה, הרי לְאַבְרוּחֵי מִינֵּיהּ קָמְכַוֵּין – כל כוונתו היא להבריח את השדה מן הלוקח, שכיון שהוא מוכר לו בעל כרחו אינו רוצה שהמכירה תחול, ואם כן וכי תעלה על דעתך שִׁשְׁטָרָא מְקַיֵּים לֵיהּ, ודאי שלא יקיים את שטרו לעולם, ואם כן לא ניתן השטר להכתב, ואף לענין חיוב האחריות אין זה מלוה בשטר אלא מלוה על פה:

משנה

אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפֵּירוֹת – אסור לשלם מראש על פירות [או דבר אחר] על מנת שיתן המוכר את הפירות לאחר זמן, לפי המחיר שקבעו [פסקו] בשעת התשלום, משום שחוששים שמא יתייקרו הפירות בינתיים, ונמצא שהמעות שהקדים הקונה היו בהלואה ביד המוכר, והמוכר מחזיר לו אחר כך פירות ששוות יותר מסכום המעות שקיבל בתחילה, והרי זה ריבית מדרבנן, ואיסור זה קיים עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר – עד שיהיה הרבה פירות בשוק ויקבע בשוק מחיר קבוע לפירות אלו. אולם כאשר יָצָא הַשַּׁעַר – שכבר יש הרבה פירות בשוק ויש לפירות אלו מחיר קבוע בשוק, פּוֹסְקִין – מותר לפסוק עליהם, וְהטעם, מפני שאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה יֵשׁ לָזֶה – שאף על פי שאין הפירות ביד המוכר, כיון שיש פירות כאלו ביד אחרים ויש בידו לקנותם במעות אלו שהוא נותן לו, נמצא שגם אם לאחר זמן יתייקרו הפירות, אין הלוקח מרויח ממה שפסק עם המוכר ושילם לו מראש שהרי בשעת הפסיקה יכל לקנות את הפירות האלו, לפיכך הרי זה נחשב כאילו כבר קנה המוכר את הפירות בדמים האלו, ופירות אלו קנויים ללוקח, ואם הם מתייקרים הרי הם מתייקרים ברשותו ואין בזה איסור ריבית.

מוסיפה המשנה: אם הָיָה הוּא תְּחִילָּה לַקּוֹצְרִים [–ראשון הקוצרים] ויש לו עצמו תבואה, אף על פי שלאחרים אין תבואה ועדיין לא יצא השער, פּוֹסֵק עִמּוֹ באיזה שער שירצה ואפילו בזול, ואף על פי שאין הפירות שברשותו גמורים ומוכנים למכירה, אלא פוסק עמו עַל הַנָּדִישׁ של תבואה, שעדיין מחוסרת דישה, על מנת שיתן לו תבואה מגדיש זה לאחר הדישה, וְכן עַל הֶעָבִיט שֶׁל עֲנָבִים [–כלי שצוברים בו את הענבים לפני דריכתם כדי שיתחממו] על מנת שיתן לו את היין שידרוך מענבים אלו, וְכן עַל הַמַּעֲטָן שֶׁל זֵיתִים [–כלי שצוברים בו זיתים לפני כתישתם כדי שיתחממו] על מנת שיתן לו את השמן שיצא מזיתים אלו, וְכן עַל הַבֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר [–גושי טיט שראויות לעשות מהן קדירות של חרס] על מנת שיתן לו את הקדירות שיעשה מביצים אלו, וְכן עַל הַפִּיד מַשְׁשְׁקָעוֹ בַּכַּבְשָׁן [–משעה שהניח את אבני הסיד בכבשן כדי לשרפם שיהיו ראויות לסיד] על מנת שיתן לו את הסיד שיצא מאבנים אלו לאחר זמן, שכיון שהדבר שהוא פוסק עליו נמצא ברשותו, הרי זה נחשב משעת נתינת המעות כאילו הוא ברשות הלוקח, ונתייקר ברשותו, ואין כאן לא הלוואה ולא ריבית.

וְכן פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל הַזֶּבֶל כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה אף על פי שאין לו עדיין זבל, מפני שהוא מצוי תמיד, ואף על פי שאין לו שער הרי הוא יכול לקנותו מאחרים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אֵין פּוֹסְקִין עַל הַזֶּבֶל אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה לוֹ – למוכר עצמו זֶבֶל בָּאִשְׁפָּה, וַחֲכָמִים מַתִּירִים לפסוק אף על פי שאין לו [ובגמרא יבואר במה חולקים הם על תנא קמא]. וּבכל אופנים אלו שהוא רשאי לפסוק על הפירות, פּוֹסֵק עִמּוֹ בְּשַׁעַר הַגְּבוֹהַּ – רשאי לפסוק עמו שאם בשעת הפירעון יוזלו הפירות, יתן לו אותם כפי שער הזול [שער הזול נקרא שער הגבוה, מפני שצריך לתת לו הרבה פירות בדמים מועטים]. רַבִּי יְהוּדָה חולק וְאוֹמֵר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָסַק עִמּוֹ מתחילה שיתן לו בְּשַׁעַר הַגְּבוֹהַּ [–הזול], אם לבסוף הוזלו הפירות, יָכוֹל הלוקח לוֹמַר למוכר תֵּן לִי כָּזֶה – כשער שהוא עתה בזול, אוֹ תֵּן לִי בחזרה אֶת מָעוֹתַי ואני אקנה בהם אצל אחרים פירות בזול, שכיון שבשעת הפסיקה לא משך פירות, לא קנה מאומה ויכול לחזור בו, ואף אינו מתחייב במי שפרע:

המשך בעמוד רמו

גמרא

אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין פּוֹסְקִין עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק – אסור לשלם מראש על פירות אם אין למוכר פירות כאלו ברשותו, אף על פי שיש בבר שער בשוק לפירות אלו, שאין זה נחשב כיצא השער המבואר במשנה להתיר את הפסיקה. מבררת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי אַסִּי, האם אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲפִילּוּ כַּהוֹרְמוּס [–איטליז רב וגדול] הַזֶּה – אפילו כשיצא השער באיטליז הגדול שהוא מקום מכירה קבוע, והשער שנקבע בו הוא שער שנמשך זמן מה. אָמַר לֵיהּ רבי אסי לרבי זירא, לֹא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֶלָּא בַּשּׁוּק שֶׁל עֲיָירוֹת קטנות, דְּלֹא קְבִיעִי תַּרְעֵיהוּ – שאין שערם קבוע כלל, שבזה אסור לפסוק, מפני שהטעם שלאחר שיצא השער מותר לפסוק אף על פי שאין למוכר פירות ואין חוששים שמא יתייקרו הפירות ויהיה בזה משום ריבית, הוא משום שכיון שיכול לקנות אצל אחרים בשער זה, הרי זה

נחשב כאילו כבר קנה את הפירות עבור הלוקח והתייקרו הפירות ברשות הלוקח, ובשער של עיירות שאינו קבוע כלל לא שייך לומר שיכול לקנות במעות שבידיו, מפני שעד שילך ויבוא עלול השער להשתנות.

מקשה הגמרא: (ולמאן) [וּלְמַאן] דְּסָלִיק אַדַּעְתִּין מֵעִיקָּרָא – לפי מה שסברנו מתחילה דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שאין פוסקים על שער שבשוק אֲפִילּוּ כַּהוֹרְמוּס הַזֶּה שהוא שער שנמשך זמן מה, אֶלָּא מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפֵּירוֹת עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר, אבל אם יָצָא הַשַּׁעַר פּוֹסְקִין, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – באיזה אופן שייך היתר זה.

מתרצת הגמרא: היינו סבורים שמַתְנִיתִין שהתירה לפסוק אם יצא השער הוא דווקא כגון בְּחִיטֵּי דַּאֲכַלְבֵּי וְאַרְבֵּי [–בחטי האוצרות והספינות] כשהתחילו אוצרי הפירות למכור את החטים שבאוצרותיהם, ובאו ספינות מן הנהר למכור תבואה, דְּמָשׁוּךְ תַּרְעֵיהּ טָפֵי – שכשיצא שער זה הרי הוא נמשך זמן ארוך מאוד, ורק בזה התירו לפסוק משום שאין לחשוש שמא ישתנה השער עד שיפרע לו פירות.

תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפֵּירוֹת עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר, אבל אם יָצָא הַשַּׁעַר פּוֹסְקִין מפני שאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה יֵשׁ לָזֶה, וכפי שהתבאר במשנה. מוסיפה הברייתא: אם הָיוּ החטים הַחֲדָשׁוֹת שלא יבשו עדיין כל הצורך, זולות יותר ונמכרות מֵאַרְבַּע סאים בסלע, וְהַחִטִּים הַיְשָׁנוֹת אחר שיבשו כל צרכן, יקרות יותר ונמכרות מִשָּׁלֹשׁ סאים בסלע, אֵין פּוֹסְקִין על חטים חדשות שיתחייב לתת לו אותם לאחר שיתייבשו ארבע סאים תמורת סלע, שהרי כשהחטים מתייבשות הם נחסרות משיעורם, וכיון שבסלע זה שהוא נותן לו עתה אינו יכול לקנות ארבע סאים של חטים יבשות אלא של חטים חדשות, נמצא שאם יתן לו לאחר זמן ארבע סאים של חטים ישנות, הרי זה ריבית, עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר לְחֻדָּשׁ וְלַיָּשָׁן ששניהם ימכרו ארבע סאים בסלע, שבזה הוא יכול לפסוק אף על פי שאין לו ישנות כיון שיכול לקנותם אצל אחרים, וכמו שהתבאר במשנה בדין יצא השער. וכן אם הָיוּ הַלְקוּטוֹת – העניים הלוקטים תבואה [של מתנות עניים] מן השדות, מוכרים את התבואה שלקטו בזול מֵאַרְבַּע סאים בסלע, מפני שהם מערבים מינים שונים של תבואה משדות שונות, וּלְכָל אָדָם המוכר תבואה משדה שלו, מחיר התבואה יקר יותר ונמכר מִשָּׁלֹשׁ סאים בסלע, אֵין פּוֹסְקִין עם בעל הבית כפי השער שמוכרים הלקוטות, שהוא ארבע סאים בסלע, עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר הזול של ארבע סאים בסלע בין לַלּוֹקֵט וּבין לַמּוֹכֵר, וכפי שיתבאר בסמוך טעם הדבר.

אָמַר רַב נַחְמָן אף על פי שאמרו בברייתא שאין לפסוק על הפירות לפי השער שמוכרים הלקוטות ואין זה נחשב 'יצא השער', היינו דווקא לענין הפוסק עם בעל הבית, אבל פּוֹסְקִין לַלְּקוּטוֹת כְּשַׁעַר הַלְּקוּטוֹת – אם פוסק עם לקוט [עני הלוקט תבואה מן השדות], ונותן לו מעות על מנת שיספק לו את התבואה לאחר זמן כפי המחיר של הלקוטות היום, הרי זה מותר ואף על פי שאין ללקוט זה תבואה עתה, כיון שנחשב שיצא השער ללקוטות.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, מַאי שְׁנָא כשהוא פוסק עם הלוֹקֵט, שמותר לפסוק על שער הלקוטות, ואף על פי שאין זה השער של בעלי בתים, ודאי מפני דְּאַף אִי לֵית לֵיהּ ללוקט זה תבואה, יָזִיף מַלְקוּט חַבְרֵיהּ – יכול הוא ללוותו מחבירו הלוקט, ונכלל בדין יצא השער שאף על פי שאין לזה יש לזה, אם כן מדוע לא נתיר אף לפסוק עם בעל הבית לפי שער הלקוטות, שהרי בַּעַל הַבַּיִת נַמִי אם הוא רוצה יָזִיף מַלְקוּט תבואה מעורבת שנמצאת בידו ואם כן יש להחשיבו כאילו כבר קנה כמו כשיצא השער לבעלי הבתים. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב נחמן, אין להחשיב את מה שיכול ללוות מן הלקוט כאילו יש לו כמו ביצא השער, משום שבַּעַל הַבַּיִת זִילָא בֵּיהּ מִילְתָא לְמֵיזַף מַלְקוּט – אין זה לכבודו של בעל הבית ללוות מן הלקוט. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, אין בעל הבית רשאי ללוות מן הלקוט על מנת לתת ללוקח, שהרי מַאן דְּיָהֵב זוּזֵי לְבַעַל הַבַּיִת אַפֵּירֵי שַׁפֵּירֵי יָהֵיב – הרי הוא נותן על דעת לקבל פירות מובחרים של בעל הבית, ולא תבואה מעורבת של לקוט ששווה פחות.

אָמַר רַב שֵׁשֶׁת אָמַר רַב הוּנָא אֵין לוֹוִין מעות בדרך הלואה, עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק – על מנת שאם לא יפרע לו מעות עד זמן פלוני ישלם לו פירות כפי שהיה השער בשוק בשעת ההלואה, שלא התירו לפסוק על הפירות לאחר שיצא השער, אלא כשנתן לו מתחילה את המעות בתורת מקח וממכר, אבל אם נתן לו אותם בתורת הלואה אסור.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא לְרַב שֵׁשֶׁת וְאָמְרֵי לָהּ רַב יוֹסֵי בַּר אַבָּא לְרַב שֵׁשֶׁת, וּמִי אָמַר רַב הוּנָא הָכִי שאסור ללוות על שער שבשוק, וְהָא (כעי) [בְּעוּ] מִינֵּיהּ מֵרַב הוּנָא – שאלו את רב הונא, הֲנֵי בְּנֵי בֵּי רַב [–בני הישיבה] דַּיְּנֵי – שלווים מעות בְּתַשְׁרֵי, וּפָרְעֵי בְּמֵטְבֵּת פירות כשער של תשרי, האם שָׁרֵי אוֹ אָסִיר. וְאָמַר לְהוּ מותר, דְּהָא חִיטֵּי בְּהִינֵי וְהָא חִיטֵּי בְּשִׁילֵי – שהרי מצויים חטים בערים הסמוכות 'היני' ו'שילי' וְאִי בָּעֵי – ואם רוצים הלווים זָבְנֵי חטים במעות אלו שלוו ממנו, וּפָרְעֵי לֵיהּ בטבת, ונמצא שאין כאן שכר המתנת מעות. הרי שרב הונא עצמו פסק שמותר ללוות על שער שבשוק.

מתרצת הגמרא: אכן רב הונא חזר בו מפיסקו, דְּמַעִיקָּרָא סָבַר רַב הוּנָא שֵׁאֵין לוֹוִין על שער שבשוק כמו שאמר רב ששת בשמו, אבל בֵּיוָן דְּשָׁמְעָהּ לְהָא דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר חִייָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר שלוֹוִין על שער שבשוק, חזר בו וְאָמַר אִיהוּ נַמִי, לוֹוִין על שער שבשוק.

תָּנוּ רַבָּנָן, סוחר הַמּוֹלִיךְ חֲבֵילָה מִמָּקוֹם שנמכרת בזול, לְמָקוֹם שאפשר למוכרה ביוקר, וּמְצָאוֹ חֲבֵירוֹ במקום הזול, וְאָמַר לוֹ אל תטרח להוליכה למקום היוקר, אלא תְּנָהּ לִי כאן במקום הזול, ואני אוליך את החבילה למקום היוקר ואמכרנה שם, ואשתמש במעות לצרכי עד זמן פלוני, וּכשיגיע זמן הפירעון אֲנִי אַעֲלֶה [אשלם] לְךָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּעֲלִין [משלמים] לְךָ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם היוקר,